

Örmények, akik magyarok

A magyar mellett tizenhárom honos, történelmi gyökerekkel rendelkező nemzetiség él Magyarországon. Sok mindent tudunk egymásról, de biztosan nem eleget. Ezért lapunk sorozatot indított a magyarországi nemzetiségekről. Ezúttal a hazai örményeken a sor.

Ágoston Balázs
újságíró

Tudjuk, hogy vannak, köztünk, velünk élnek, mégis, nyelvüket, kultúrájukat, hagyományait némi titokzatosság övezi. Kik is az örmények?

Egyes mítoszok szerint őshazájuk, a Kaukázus volt a bibliai édenkert, más hagyományok úgy tartják, hogy az örmények mitikus hegyén, az Araráton, amely a mi Hargitánkhoz hasonlóan ma Örményországon kívül található, ért szárazföldet Noé bárkája.

– Az biztos, hogy a régészek hat-hétezer éves, önálló írásbeliséggel rendelkező civilizáció nyomait tárták fel Jerevánban, és a kolostorokban gazdag Örményországban lett a világon elsőként államvallás a kereszténység 301-ben – mondja *Alexa Károly*, aki szerint őstörténeti vonatkozásban is érdemes lenne kutatni a magyarörmény érintkezéseket. Az örmény gyökereire büszke írótól, irodalomtörténésztől megtudjuk, hogy már az Árpád-korban éltek örmények Magyarországon. A többség azonban a tatárok elől folyamatosan nyugatra húzódva, több évszázados vándorlás után érkezett Magyarországra.

Alexa Károly

– Letelepedésük közvetlen előzménye volt, hogy 1672-ben Moldvában sikertelenül lázadtak az őket üldöző *III. György* moldvai despota fejedelem ellen.

A felkelés leverése után a hagyomány szerint körülbelül háromezer örmény család tált új hazát Magyarországon, főleg Erdélyben, ahol *I. Apafi Mihály* fejedelem szívesen fogadta őket. Ők építették Szamosújvárt egy itáliai örmény mérnök, bizonyos Alexa tervei alapján. Így lett a város Közép-Európa első előre megtervezett települése, melynek utcahálózata többé-kevésbé ma is szabályos négyszöget alkot – kalauzál a történelemben Alexa Károly.

Az örmények könnyen beilleszkedtek a befogadó magyarságba, bár nyelvüket, szokásaikat jó ideig megőrizték, sőt, Szamosújvár az örmény rítusú római katolikus püspökség székvárosa lett. Kisebbrészt gazdálkodással, leginkább kereskedéssel foglalkoztak. Az élelmeségükre jellemző, hogy sok esetben monopolhelyzetbe kerültek, egy székelyföldi adoma szerint ahol megtelepedtek, onnan a zsidó kereskedők előbb-utóbb továbbálltak. Annyi bizonyos, hogy Gyergyószentmiklós korabeli előjáróinak rendelete értelmében az örmény kereskedők reggel kilenc óra előtt nem pakolhatták ki portékájukat a piacon, hogy így a székelyeknek is legyen esélyük értékesíteni a terményeiket. Ezt nevezi a gyergyói népnyelv örmény hajnalnak. Állítólag idővel a székelyek is a furfangos örmények áruival jelentek meg a piacon, így a rendelet értelmét veszítette.

A gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom

A tehetős örmény polgárok nem felejtették el, mivel tartoznak a közösségnek, amelyben élnek. Számos közügy nagylelkű támogatói voltak, és sajátos önkormányzatiságot szervezve szigorú rendet tartottak maguk között.

Számos jeles személyiséget adtak a magyarságnak. Az aradi vértanúk közül *Kiss Ernő* és *Lázár Vilmos* egyaránt örmény származék volt, akárcsak bő száz évvel később *Pongrácz Gergely*, a Corvin köz 1956-os parancsnoka. Örmény gyökerei voltak számos íróknak, így *Petelei István*nak, *Csiky Gergely*nek, a *Zuboly* művésznévén ismert *Bányai Elemér*nek, *Lászlóffy Aladár*nak is. Szintén örmény származék volt *Hollósy Simon* festőművész, *Kacsóh Pongrácz* zeneszerző,

Lázár Vilmos ezredes
korabeli portréja

de nyolc minisztert és két miniszterelnököt is adtak a magyar hazának.

– Az örmények könnyen, gyorsan beolvadtak a magyarságba, az 1900-as évek elejére már alig akadt, aki beszélt az ősei nyelvét, bár *Szongott Kristóf* múzeumigazgató, főgimnáziumi tanár, történész 1887 és 1907 között kiadott *Armenia* című képes havi szemléjével próbálta lassítani az asszimilációt. A magyarországi örmény kulturális életnek

ez a meghatározó kiadványa néhány évvel ezelőtt CD-n is megjelent az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület gondozásában – mondja Alexa Károly.

Az 1997-ben alakult egyesület az elmúlt közel negyed században elkötelezetten kutatatta fel és dokumentálta a magyarörmény

Lázár Vilmos ezredes
korabeli portréja

kultúrát és hagyományokat. Erre nagy szükség is volt, hiszen a trianoni békediktátum az erdélyi örménységre is nagy csapást mért. Nemcsak idegen állam és abban döntő szóval rendelkező valóság uralma alá kerültek, hanem tekintélyes erdő- és földbirtokuk jó részét is erőszakal elvesztették a berendezkedő román hatalom. Ami pedig megmaradt, azt a kommunisták vették el az államosítás során.

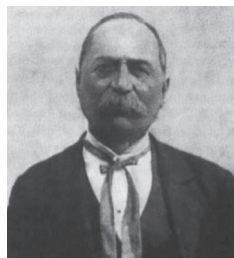
– Sok család menekült Magyarországra, ahol lassan elvesztették identitásukat, hagyományait. Megkerestem azokat, akik név alapján örmény gyökerekkel

Örmény katolikus templom belseje, Erdély

rendelkezhetnek. Szerencsére sokan nyitottan reagáltak, számos családi történetet sikerült feltárni és megmenteni az utókor-
nak – mondja *Issekutz Sarolta* nyugalmazott ügyvéd. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület alapító elnöke büszke rá, hogy kezdeményezése nyomán közösségi szerveződés indult el a maradék Magyarországon és Erdélyben is.

– Kiderült, hogy még a legjelentősebb erdélyi örmény településeken élő örmények, az erzsébetvárosiak, a gyergyószentmiklósiak, a szamosújváriak és a csíkszép-
vizek sem ismerik egymást. Szerencsére sikerült összekötni ezeket a közösségeket – büszkélkedik *Issekutz Sarolta*, akitől azt is megtudjuk, hogy az Erdélyi Örmény

Szongott Kristóf

Múzeum című könyvsorozatban huszonhárom év alatt huszonhat kötet jelent meg, és közel ugyanennyi kiadását támogatta az egyesület, mely az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

című kéthavonta megjelenő lapot is gondolja. Emellett közösségi rendezvények, kiállítások sokasága fémjelzi a szervezet munkásságát. A közeljövőben az 1848-49-es események örmény vonatkozásairól készül újabb tárlat, mely minden eddigénél részletesebben mutatja be a társadalmi számarányához képest sokszorosan felülreprezentált, a honvédségnek hetven főtisztet is adó örménység akkori szerepét.

– A kultúra és a hagyomány a legfontosabb. A legutóbbi népszámláláson 3571 fő vallotta magát örménynek, de valójában tizenöt-húszezerre tehető azoknak a száma, akik valamilyen módon kötődnek az örmény kultúrához. Sajnos nem tudunk mindenkit elérni, sokat segítené a helyzeten, ha az Országos Örmény Önkormányzaton belül béke lenne, és megszületne egy „örmény minimum”, hiszen nem versengeni akarunk a keleti örményekkel, nem akarunk legyőzni senkit. Ennek érdekében fogalmaztuk meg a Közös örmény célok nyilatkozatát, mely egyebek mellett rögzíti, hogy a magyarországi örmény nemzetiség többretegű, többszínű és többnyelvű, minden közösségnek joga van a saját elképzelései szerint megélni örménységét, és ezek a közösségek egyenrangúak – mondja *Issekutz Sarolta*, aki azt javasolja, hogy a közelgő örmény önkormányzati választáson a szavazók azokat támogassák, akik elfogadják ezt a közös minimumot, mely egyébként megtalálható a www.magyarormeny.hu internetes oldalon.

A 20. század elején az örmény genocídium elől menekültek és a század második

dr. Issekutz Sarolta

felében érkezettek is letelepedtek Magyarországon. Ok és leszármazottaik beszélnek leginkább a nyelvet a magyarországi örmények közül, ugyanakkor a viszony korántsem felhőtlen a „régiek”

és az „újak”, a magyarörmények és a keleti örmények között. Ennek a kulturális eltéréseken túl a „keletiek” által dominált Országos Örmény Önkormányzat átláthatatlan pénzkezelése is oka. Szomorú látvány az Állami Számvevőszéknek az Országos Örmény Önkormányzat gazdálkodását vizsgáló tavalyi jelentése, mely szerint „a szabályszerű vagyongazdálkodás érdekében meghatározott intézkedéseket nem hajtották végre, nem készültek a törvényi előírásnak megfelelő, a mérleg tételeinek alátámasztásához összeállított leltárak”, és „az Országos Örmény Önkormányzat tevékenységére, működésére,

gazdálkodására vonatkozó adatokat nem tették közzé.”

Ráadásul a Fővárosi Törvényszék választás rendje elleni büntett miatt indítványozta az Országos Örmény Önkormányzat elnöke, egyben parlamenti nemzetiségi szószóló, *Serkisian Szerván Simon* mentelmi jogának felfüggesztését, amit az Országgyűlés július közepén egyhangúlag meg is szavazott. A vád szerint *Serkisian Szerván Simon* és társai a 2014-es nemzetiségi önkormányzati választás előtt különböző előnyöket kínáltak fel egy fővárosi hajléktalanszállón azért, hogy az ott tartózkodók örményként regisztráljanak a névjegyzékbe, írják alá az ajánlóíveket, illetve útmutatás szerint szavazzanak. A mentelmi bizottság szerint ráadásul *Serkisian Szerván Simon* a szavazás napján szervezetten szállította szavazni a magukat hamisan örményeknek valló személyeket.

E zavaros helyzetből kellene legalább az alapelvekben egységes közösségként újraépítenie magát a sokszínű magyarországi örménységnek. Intézményekre, oktatásra lenne szükség. *Issekutz Sarolta* abban bízunk, hogy az utóbbi időszak fejleményei, valamint a közös célok nyilatkozata a „keleti” tábor is ráébredt a békés egymás mellett élés és egymás tisztelésének fontosságára. Ha így lesz, új időszámítás kezdődhet a közösség életében.

Az Ararat látképe Jereván felől

(*Magyar Krónika*, 2019. szeptemberi számából)